

prof. dr Svjetlana Ivanović

vanredni profesor, Univerzitet u Istočnom Sarajevu – Pravni fakultet

ZAŠTITA MALOLJETNIKA NA INTERNETU PREMA UREDBI EU O DIGITALNIM USLUGAMA

Rezime: Uredba EU o digitalnim uslugama usvojena je 2022. godine predviđevši nova pravila ponašanja i obaveze za različite kategorije onlajn platformi s ciljem stvaranja bezbjednog digitalnog okruženja. Posebnu kategoriju korisnika onlajn platformi kojima Uredba posvećuje naročitu pažnju čine maloljetnici. Predmet istraživanja su mjere koje su platforme dužne da uspostave radi zaštite privatnosti i bezbjednosti maloljetnika na internetu, koje su prvenstveno predviđene članom 28 Uredbe. Nakon kratkog pregleda normativnog okvira, analizirani su ključni principi zaštite maloljetnika na internetu. S obzirom da Uredba počiva na procjeni rizika, izdvojeni su rizici koji mogu da ugroze osnovna prava djece u digitalnom okruženju, a zatim su navedeni osnovni metodi koji se koriste za procjenu uzrasta korisnika. Upravljanje sadržajem podrazumijeva uklanjanje štetnog sadržaja na osnovu obavještenja, a u izuzetnim situacijama postoji mogućnost hitne reakcije na prijavu „ovlašćenog prijavioca“. Na kraju, analizirane su odredbe koje predviđaju zabranu ciljanog oglašavanja zasnovanog na profilisanju ličnih podataka maloljetnika.

Ključne riječi: Uredba EU o digitalnim uslugama. – Zaštita maloljetnika. – Internet. – Onlajn platforme.

1. UVODNE NAPOMENE

Internet je bezgranični prostor koji nam pruža izuzetne mogućnosti, počevši od istraživanja, obrazovanja, poslovanja, usavršavanja u različitim oblastima, neograničene zabave, druženja, društvenih mreža itd. Prisutan je u svim segmentima našeg života, o čemu možda najbolje svjedoče kratkotrajni prekidi snabdijevanja usljed vanrednih okolnosti kada apsolutno sve staje. Sve prednosti koje digitalno okruženje nudi ali i mane koje krije, dostupne su ne samo odraslim ljudima nego i djeci. Dakle, djeca, odnosno maloljetnici imaju priliku da steknu nove vještine, prošire svoje znanje, usavrše se u određenim oblastima, da se povežu sa drugima koji dijele slična interesovanja, da probude njihovu prirodnu radoznalost. Istraživanja pokazuju da djeca u sve ranijem uzrastu počinju da koriste internet i digitalne tehnologije, prema nekim istraživanjima u uzrastu od 6 do 8 godina, pa čak i ranije, što zavisi u velikoj mjeri i od roditelja. Generacije koje danas odrastaju ne poznaju svijet bez digitalnih uređaja, njima je digitalno okruženje prirodno.

Korišćenje onlajn platformi i usluga koje one pružaju nosi sa sobom određene rizike. Kada su u pitanju maloljetnici, ugroženi su privatnost i bezbjednost na internetu. Na primjer, djeca su izložena štetnom sadržaju, koji može ali i ne mora biti nezakonit, jer postoji sadržaj koji je nezakonit i sadržaj koji je neprimjeren maloljetnicima, dakle, jednom rječju, govorimo o štetnom sadržaju koji može naškoditi fizičkom ili mentalnom razvoju maloljetnika. Na primjer, razne vrste maltretiranja i zlostavljanja, opasnosti trgovine ljudima, seksualno zlostavljanje, promovisanje nasilja, terorizma i slično. Zatim, izloženost različitim sadržajima kao što su igre na sreću i kockanje, pornografski sadržaj, opasnosti od prekomjernog korišćenja vještačke inteligencije na onlajn platformama. Negativan uticaj digitalnih platformi ne mora uvijek da bude u formi zlostavljanja, već to može biti i suptilni uticaj na formiranje ličnosti, izgled koji se promoviše na društvenim mrežama, ishrana ili različiti programi djeteta koji mogu u dječijem uzrastu da izazovu poremećaje kao što je anoreksija i slično.

2. PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU MALOLJETNIKA NA INTERNETU

S obzirom na izazove koje digitalno okruženje nosi, neophodna je odgovarajuća reakcija u vidu određenih oblika zaštite djece na internetu.¹ Najvažniji pravni akt kojim se uređuju prava djeteta i kamen temeljac zaštite djece je svakako Konvencija UN o pravima djeteta iz 1989. godine koja je univerzalno prihvaćena. S obzirom na opšti karakter Konvencije i vrijeme nastanka, ne postoje izričite odredbe koje se odnose na zaštitu djece u digitalnom okruženju. Postoji nekoliko članova koji se mogu primjeniti i u oblasti zaštite djece na internetu. Na primjer, član 13 propisuje slobodu izražavanja, što uključuje pravo djeteta da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, usmeno ili pismeno, preko štampe ili nekog drugog medija po izboru,² zatim član 17 u kome se navodi da države potpisnice uvažavaju značajnu ulogu koju masovni mediji imaju i garantuju djetetu pristup informacijama koje imaju za cilj razvoj društvene, duhovne i moralne dobrobiti i fizičkog i mentalnog zdravlja djeteta. Države imaju obavezu da preduzmu sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere s ciljem zaštite djeteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zane-marivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući

1 Konvencijom UN o pravima djeteta izričito je predviđeno da se djetetom smatra svako lice mlađe od 18 godina. U nekim drugim izvorima, pravi se razlika između djeteta i maloljetnika, pa je dijete lice koje je mlađe od 12 godina, a maloljetnik je lice koje je navršilo 12, a nije 18 godina. Za potrebe ovog rada, korist ćemo pojmove dijete i maloljetnik kao sinonime, označavajući njima lica koja su mlađa od 18 godina.

2 Sloboda izražavanja obuhvata tri aspekta, slobodu posjedovanja mišljenja, slobodu primanja informacija i slobodu saopštavanja informacija i ideja. Detaljnije vid. S. Ivanović, „Sloboda izražavanja i autorsko pravo“, *Zbornik radova „Protivvrjeđa savremenog prava“*, Istočno Sarajevo 2022, 249–251.

i seksualno zlostavljanje.³ Komitet za prava djeteta UN-a usvojio je 2021. godine Opšti komentar br. 25 o pravima djeteta u vezi sa digitalnim okruženjem, kojim se države pozivaju da preuzmu odgovornost i predvide mjere za sprečavanje rizika sa kojima se djeca suočavaju na internetu.

Savjet Evrope je 2018. godine donio Preporuku o smjernicama država članicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju,⁴ u kojoj se ističe da je digitalno okruženje kompleksna pojava podložna brzim promjenama i koja redefiniše živote djece na mnogo načina, rezultirajući prilikama za njih, ali i rizicima po njihovu dobrobit i uživanje prava koja imaju kao ljudska bića. Mora se imati u vidu i činjenica da informacione i komunikacione tehnologije predstavljaju značajno oruđe za obrazovanje, socijalizaciju i inkluziju djece, kao i sredstvo njihovog izražavanja, dok istovremeno njihovo korišćenje generiše rizike uključujući nasilje, eksploataciju i zloupotrebu.⁵ Pod okriljem Evropske unije, 2022. godine usvojena je nova Evropska strategija za bolji internet za djecu, koja se naslanja na deset godina ranije usvojenju strategiju. Strategija počiva na tri ključna stuba, bezbjedno iskustvo u digitalnom okruženju, osnaživanje djece u digitalnom okruženju kako bi stekla neophodne vještine i kompetencije, i aktivno učešće na internetu. Bezbjedno iskustvo u digitalnom okruženju podrazumijeva zaštitu djece od štetnog i nezakonitog onlajn sadržaja, ponašanja i rizika, poboljšanje njihove dobrobiti kroz bezbjedno i uzrastu prilagođeno digitalno okruženje. Osnaživanje djece u digitalnom okruženju usmjereno je na sticanje neophodnih vještina i kompetencija za bezbjedno i odgovorno donošenje odluka i izražavanje na bezbjedan i odgovoran način, dok aktivno učešće podrazumijeva davanje djeci prava glasa kako bi poučavala drugu djecu o rizicima na internetu.⁶

Osim navedenih dokumenata koji, izuzev Konvencije, uglavnom nisu pravno obavezujući, u Evropskoj uniji postoji nekoliko akata koji posredno regulišu položaj djece u digitalnom okruženju. Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama predviđa posebnu zaštitu maloljetnika u vidu ograničavanja pristupa štetnom sadržaju prilikom pružanja audiovizuelnih medijskih usluga, kao što su televizijsko emitovanje, audiovizuelne usluge na zahtjev i televizijsko oglašavanje.⁷ Opšta uredba o zaštiti podataka (GDPR) naglašava značaj posebne zaštite djece u pogledu raspolaganja ličnim podacima, budući da će-

3 Konvencija UN o pravima djeteta, čl. 19, st. 1. Detaljnije vid. A. Čović, *Prava deteta, evolucija, realizacija i zaštita*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2017, 53–55.

4 Recommendation CM/Rec (2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.

5 Vid. Lj. Mihajlović, „Prava deteta u digitalnom okruženju – izazovi i standardi zaštite“, *Pravni horizonti* 5/2022, 166.

6 European strategy for a Better Internet for Kids (BIK+), https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2825.

7 Directive 2010/13/EU of the European Parliament and of the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive).

sto nisu svjesna opasnosti kojima se izlažu u digitalnom okruženju. Pravo na posebnu zaštitu se naročito odnosi na upotrebu ličnih podataka u svrhu reklamiranja ili stvaranja ličnih profila, kao i prikupljanje podataka o djeci prilikom pružanja usluge koja se nudi neposredno djetetu. Predviđeno je da djeca mogu koristiti određene usluge za koje je potrebno dati lične podatke isključivo uz pristanak roditelja.⁸ Uredba o vještačkoj inteligenciji naglašava da se pri klasifikovanju sistema vještačke inteligencije kao visikorizičnog, mora uzeti u obzir uticaj sistema na ljudska prava, pri čemu se naročito ističe da djeca uživaju posebnu zaštitu.⁹ Direktiva 2005/29 o nepoštenim tržišnim praksama predviđa, između ostalog, da navođenje djece na kupovinu proizvoda koji se reklamiraju predstavlja agresivnu poslovnu praksu.¹⁰ Za razliku od navedenih akata koji se uglavnom posredno dotiču zaštite maloljetnika, Uredba o digitalnim uslugama predviđa detaljnija pravila, uključujući osnovne principe koji se odnose na zaštitu maloljetnika na internetu, pravila za njihovu zaštitu od štetnog sadržaja i obaveze platformi da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale bezbjednost maloljetnika koji koriste njihove usluge.

3. UREDBA O DIGITALNIM USLUGAMA – OSNOVNE KARAKTERISTIKE

Uredba EU o jedinstvenom tržištu za digitalne usluge¹¹ ili skraćeno Uredba o digitalnim uslugama, usvojena je 2022. godine s ciljem stvaranja bezbjednog i transparentnog onlajn okruženja i obezbjeđenja zaštite osnovnih prava u digitalnom okruženju. Uredba je propis horizontalne primjene te se njene odredbe primjenjuju u svim sektorima. Ona propisuje niz obaveza postupanja s dužnom pažnjom koje su usmjerene ka različitim kategorijama pružalaca usluga onlajn posredovanja.¹² Univerzalne obaveze primjenjuju se

8 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation).

9 Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act).

10 Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council (Unfair Commercial Practices Directive).

11 Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act).

12 Vid. D. Popović, „Doprinos Uredbe EU o digitalnim uslugama transparentnijem radu onlajn posrednika“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije – 2023* (ur. V. Radović), Beograd 2024, 261–280.

na sve pružaoce usluga posredovanja na internetu, bez obzira na veličinu, uključujući posrednike koji omogućavaju pristup mreži i vrše prenos podataka, pružaoce usluga privremenog skladištenja podataka i pružaoce usluge trajnog skladištenja podataka.¹³ Osnovne obaveze primjenjuju se na sve pružaoce hosting usluge, tj. pružaoce usluge trajnog skladištenja podataka, bez obzira na njihovu veličinu. Posebnu kategoriju pružalaca hosting usluga čine pružaoци usluga onlajn platformi, koji pored skladištenja podataka, čine te podatke dostupnim trećim licima na zahtjev korisnika usluge. Njima se nameću tzv. napredne obaveze ukoliko se radi o srednjim i većim preduzećima. Na kraju, posebne obaveze primjenjuju se na veoma velike onlajn platforme i veoma velike onlajn pretraživače, ukoliko broj korisnika usluge u Evropskoj uniji mjesečno dostigne 45 miliona aktivnih korisnika, odnosno 10 % populacije.¹⁴

Osim odredaba koje se u određenim segmentima primjenjuju i na maloljetnike, Uredba sadrži poseban član (čl. 28) koji se odnosi isključivo na zaštitu maloljetnika na internetu. Pružaoци usluga onlajn platformi koje su dostupne maloljetnicima dužni su da uvedu odgovarajuće i srazmjerne mjere kako bi obezbijedili visok nivo privatnosti, bezbjednosti i zaštite maloljetnika.¹⁵ S obzirom da je u pitanju opšta odredba koja predviđa primjenu odgovarajućih mjera, predviđeno je da Komisija može izdati smjernice za pomoć pružaoциma usluga internet platformi u primjeni navedene odredbe.¹⁶ U julu 2025. godine, Evropska komisija je objavila Smjernice o primjeni člana 28 (1) Uredbe o digitalnim uslugama, koje pružaju praktični pristup i pojašnjavaju šta znači obezbijediti visok nivo zaštite maloljetnika.¹⁷ Sljedeći stav predviđa zabranu oglašavanja, budući da pružaoци usluga onlajn platformi ne smiju prikazivati oglase na svom interfejsu zasnovane na profilisanju kako je definisano u članu 4, tačka (4) Uredbe (EU) 2016/679 koristeći lične podatke primaoca usluge ako sa dovoljnom sigurnošću znaju da je primalac usluge maloljetno lice.¹⁸ Profilisanje znači svaki oblik automatizovane obrade ličnih podataka koji se sastoji od korišćenja ličnih podataka za ocjenu određenih ličnih aspekata koji se odnose na pojedinca, posebno za analizu ili predviđanje aspekata u vezi sa radnim učinkom, ekonomskim stanjem, zdravljem,

13 Navedena podjela posrednika (*mere conduit, caching, hosting*) preuzeta je iz Direktive EU o elektronskoj trgovini. Detaljnije o pojmu posrednika vid. S. Ivanović, „Osvrt na novi režim odgovornosti internet posrednika za povredu autorskog prava u pravu Evropske unije“, *Intelektualna svojina i internet 2020* (ur. D. V. Popović), Beograd 2020, 55–57, S. Ivanović, *Građanskopravna zaštita subjektivnih prava intelektualne svojine*, Istočno Sarajevo 2022, 197–199, S. Ivanović, „Novine u konceptu odgovornosti posrednika za povredu autorskog i srodnih prava na internetu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 80, 2018, 387.

14 M. Husovec, I. Roche Laguna, *Digital Service Act: A Short Primer*, 2022, 4–11, <https://ssrn.com/abstract=4153796>.

15 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 28, st. 1.

16 *Ibid.*, čl. 28, st. 4.

17 Communication from the Commission – Guidelines on measures to ensure a high level of privacy, safety and security for minors online, pursuant to Article 28(4) of Regulation (EU) 2022/2065 (u daljem tekstu: Smjernice).

18 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 28, st. 2.

ličnim sklonostima, interesima, pouzdanosti, ponašanjem, lokacijom ili kretanjem tog pojedinca.¹⁹ Dakle, profilisanje podrazumijeva proces prikupljanja podataka o djeci kroz njihove interakcije na različitim platformama, aplikacijama i društvenim mrežama, kao što su lokacija, stranice koje posjećuju, igrice koje igraju, vrijeme provedeno na internetu i sl. Izričito je predviđeno da usklađenost sa obavezama koje su predviđene u članu 28 ne obavezuje pružaoce usluga internet platformi da obrađuju dodatne lične podatke kako bi procijenili da li je primalac usluge maloljetno lice.²⁰

Prvo pitanje koje se nameće jeste na koje platforme se odnosi ova obaveza, tj. koje internet platforme su dostupne ili se smatraju dostupnim maloljetnicima. Odgovor na ovo pitanje dat je u uvodnom dijelu Uredbe, tačnije u recitalu 71 koji predviđa da se onlajn platforma može smatrati dostupnom maloljetnicima u tri slučaja: kada uslovi korišćenja predviđaju da maloljetnici mogu koristiti usluge, kada je njena usluga namijenjena maloljetnicima ili je oni pretežno koriste, ili kada pružalac usluge na drugi način može da pretpostavi ili je svjestan činjenice da su neki od primalaca njegove usluge maloljetnici.

Komisija u smjernicama dalje pojašnjava koje internet platforme se mogu smatrati dostupnim maloljetnicima. U prvom slučaju, ukoliko se oslanjamo na uslove korišćenja, Komisija smatra da se pružalac usluge onlajn platforme ne može isključivo oslanjati na izjavu u svojim uslovima korišćenja kojom se zabranjuje pristup maloljetnicima, kako bi tvrdio da platforma nije dostupna njima. Ako provajder platforme ne sprovodi efikasne mjere kako bi spriječio maloljetnike da pristupe njegovoj usluzi, ne može tvrditi da njegova onlajn platforma spada van djelokruga člana 28(1) Uredbe o digitalnim uslugama na osnovu te izjave. Na primjer, pružaoce usluga internet platformi koje skladište i distribuiraju sadržaj za odrasle, kao što su onlajn platforme koje distribuiraju pornografski sadržaj, i u svojim uslovima korišćenja ograničavaju korišćenje svoje usluge na korisnike koji su stariji od 18 godina, smatraće se dostupnom maloljetnicima ako nisu preduzete efikasne mjere za sprečavanje maloljetnika da pristupe njihovoj usluzi.

Pružalac usluge može da pretpostavi ili je svjestan činjenice da su neki od primalaca njegove usluge maloljetnici u situacijama ako već obrađuje lične podatke korisnika svoje usluge otkrivajući njihove godine u druge svrhe, na primjer, ako je u pitanju registracija. Osim toga, od pružaoce usluge se može razumno očekivati da zna da su među korisnicima njegove usluge maloljetnici i ako je poznato da platforma privlači maloljetnike, ako pružalac usluge onlajn platforme nudi usluge slične onima koje maloljetnici koriste, ako se platforma reklamira maloljetnicima, ako je pružalac usluge onlajn platforme sproveo ili naručio istraživanje u kojem je utvrđeno da su maloljetnici primaoci tih usluga ili je to utvrđeno u nezavisnom istraživanju.²¹

19 Opšta uredba o zaštiti podataka, čl. 4, tačka 4.

20 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 28, st. 3.

21 Smjernice, t. 7.

4. PRINCIPICI ZAŠTITE MALOLJETNIKA

Sve mjere koje pružalac usluge internet platforme preduzima kako bi ispunio obaveze iz člana 28, stav 1 Uredbe moraju biti u skladu sa sljedećim principima, a to su princip proporcionalnosti (srazmjernosti) i primjerenosti, zaštita prava djeteta, zaštita privatnosti i bezbjednosti djece na internetu i prilagođenost uzrastu. Kako bi utvrdio da li je određena mjera srazmjerna i primjerena, posebno ako podrazumijeva zadiranje u osnovna ljudska prava, svaki pružalac usluge će u konkretnom slučaju morati da ispita (i) rizike po privatnost, bezbjednost i zaštitu maloljetnika koji proizilaze iz njegove onlajn platforme ili njenih dijelova, pri čemu treba uzeti u obzir, između ostalog, veličinu, domet i vrstu usluge koju pruža i njenu prirodu, njenu planiranu ili trenutnu upotrebu, njene specifične karakteristike i bazu korisnika usluge, (ii) uticaj mjere na prava djeteta i druga prava i slobode predviđene Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima, i (iii) potrebu da takve mjere budu zasnovane na najvišim standardima i postojećim dobrim praksama, kao i perspektivi i pravima djece.²²

Drugi princip odnosi se na zaštitu prava djeteta, koja su garantovana Poveljom Evropske unije i Konvencijom UN o pravima djeteta. U skladu sa Konvencijom UN o pravima djeteta i Poveljom, u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o najboljem interesu djeteta.²³ Najbolji interes djeteta je predviđen Konvencijom kao jedno od osnovnih načela koje nije izričito definisano, već čini pravni standard čija se sadržina određuje u svakom konkretnom slučaju.²⁴ Svrha principa je obezbjeđenje potpunog i efikasnog ostvarivanja svih prava priznatih Konvencijom. Dječija prava podrazumijevaju njihovo pravo na zaštitu, inkluziju, nediskriminaciju, privatnost, pristup informacijama i obrazovanju, slobodu izražavanja, kao i učešće i pravo da se njihova mišljenja uzmu u obzir u svim pitanjima koja ih se tiču.

S obzirom na značaj digitalnih tehnologija za djecu, Komitet za prava djeteta UN-a usvojio je 2021. godine Opšti komentar br. 25 o pravima djeteta u vezi sa digitalnim okruženjem. Opšti komentar se temelji na četiri osnovna principa na kojima se temelji i Konvencija UN o pravima djeteta, princip

22 *Ibid.*, t. 17a.

23 Konvencija UN o pravima djeteta, čl. 3, st. 1, Povelja o osnovnim pravima Evropske unije, čl. 24.

24 „Atributi ovog pojma jesu i da je on osnovni, temeljni i vrhunski, završni princip, i da je to opšti i poseban princip, i da je statičan (u konkretnom vremenskom trenutku) i da je dinamičan (vremenski sveobuhvatan za dete), i da je polivalentan (da obuhvata svaku dimenziju bića deteta: od fizičke, emotivne, duševne, duhovne...), i da postoji u singularu i u pluralu (postoje i najbolji interes i najbolji interesi deteta)... Ovaj pojam zahteva holistički, sveobuhvatan pristup tj. respekt svih realnih i relevantnih okolnosti koje u životnom kontekstu mogu biti i beskrajne i u neprestanoj dijalektici – u stalnom osciliranju značaja i nekog aspekta i neke okolnosti – kao porodičnopravni *rebus sic stantibus*...“ M. P. Stanković, S. I. Panov, „Najbolji interes deteta u Porodičnom i Naslednom pravu“, *Zbornik radova „Pravo i vrijednosti“*, Istočno Sarajevo 2019, 338–339.

nediskriminacije, najboljeg interesa djeteta, prava djeteta na život, opstanak i razvoj i poštovanje mišljenja djeteta. Države ugovornice treba da obezbjede da u svim aktivnostima u vezi sa obezbjeđivanjem, uređivanjem, dizajniranjem, upravljanjem i upotrebom digitalnog okruženja, prvenstveno treba uzeti u obzir najbolji interes djeteta. Prilikom razmatranja najboljeg interesa djeteta, trebalo bi voditi računa o svim pravima djece, uključujući prava da traže, primaju i prenose informacije, da budu zaštićeni od nanošenja štete i da se njihovi stavovi uzmu u obzir, kao i da se obezbjedi transparentnost u procjeni najboljeg interesa djeteta i kriterijuma koji su primjenjeni.²⁵ Postupanje u najboljem interesu djeteta odražava opšteprihvaćen konsenzus u civilnom društvu i zakonodavstvu da svijet odraslih ima kolektivnu odgovornost da štiti i unapređuje dobrobit djece i da je njihov napredak na korist svima.²⁶

Visoki standardi zaštite privatnosti i bezbjednosti djece na internetu treba da budu integrisani u dizajn i način funkcionisanja platforme. Pružaoci usluga onlajn platformi koje su dostupne maloljetnicima treba da integrišu navedene standarde zaštite djece u dizajn, razvoj i rad svojih usluga. To se odnosi na ugrađivanje mehanizama zaštite privatnosti i bezbjednosti po podrazumijevanim podešavanjima u dizajn, rad i upravljanje platformama, kao i u proizvode i usluge od samog početka.²⁷

Pružaoци usluga onlajn platformi koje su dostupne maloljetnicima trebalo bi da dizajniraju svoje usluge tako da budu usklađene sa razvojnim, kognitivnim i emocionalnim potrebama maloljetnika, te da vode računa o njihovoj bezbjednosti, privatnosti i zaštiti. Dizajn prilagođen uzrastu je pogodan za djecu jer uzima u obzir njihova prava i dobrobit, njihovu raznolikost i specifičan uzrast ili fazu razvoja, kao i razvojne sposobnosti djece.²⁸

5. PROCJENA RIZIKA

Uredba o digitalnim uslugama počiva na procjeni rizika. Različita priroda onlajn platformi i raznolikost konteksta mogu zahtijevati različite pristupe, pri čemu su određene mjere prikladnije za neke platforme u odnosu na druge. Prema mišljenju Komisije, pružalac usluge onlajn platforme dostupne maloljetnicima koji odlučuje o tome kako da na svojoj platformi obezbijedi visok nivo privatnosti i zaštite maloljetnika, te u tu svrhu određuje primjerene i srazmjerne mjere, trebalo bi da uzme u obzir nekoliko kriterijuma.²⁹ Prvo pitanje koje se nameće je koliko je vjerovatno da će maloljetnici pristupiti njegovoj usluzi, posebno uzimajući u obzir njenu prirodu, svrhu, namjenu, kao i kriterijume relevantne za utvrđivanje da li je usluga dostupna maloljet-

25 Opšti komentar br. 25 (2021) o pravima djeteta u vezi sa digitalnim okruženjem, par. 12–13.

26 S. Livingstone *et al.*, *The best interests of the child in the digital environment*, Digital Futures for Children Centre, 2024, 20.

27 Smjernice, t. 17c.

28 *Ibid.*, t. 17d.

29 *Ibid.*, t. 18.

nicima. Drugo, stvarni ili potencijalni uticaj na privatnost i bezbednost maloljetnika koji onlajn platforma može predstavljati ili prouzrokovati, na osnovu pet kategorija rizika za djecu na internetu.³⁰ To uključuje razmatranje kako različiti aspekti platforme mogu dovesti do tih rizika, njihove vjerovatnoće i ozbiljnosti, kao i razmatranje njihovog pozitivnog uticaja na prava i dobrobit djece, pri čemu se u obzir uzimaju uzrast i razvojne sposobnosti djece. Na primjer, relevantni mogu biti aspekti kao što su svrha platforme, njen dizajn, interfejs, vrijednosna ponuda, marketing, karakteristike, funkcije, broj i vrsta korisnika i upotreba (stvarna i očekivana). Pri tome, trebalo bi naznačiti nivo rizika za maloljetnike na platformi (npr. nizak, srednji ili visok) na osnovu jasnih kriterijuma, u skladu sa postojećim standardima i dobrom praksom, na primjer za procjenu uticaja na prava djeteta. Sljedeći kriterijum koji treba uzeti u obzir prilikom procjene rizika odnosi se na mjere koje pružalac usluge već preduzima kako bi spriječio i ublažio ove rizike. Zatim, sve dodatne mjere koje su identifikovane kao primjerene i srazmjerne kako bi se osigurao visok nivo privatnosti, bezbjednosti i zaštite maloljetnika. Pružalac usluge treba da ustanovi da li su mjere koje primjenjuje u skladu sa navedenim opštim principima, kao i da uzme u obzir sve parametre na osnovu kojih će moći da prati efikasnost mjera koje su preduzete za rješavanje određenih rizika. Na kraju, uzeće se u obzir potencijalni pozitivni i negativni uticaj na prava djeteta ili drugih korisnika bilo koje mjere koju pružalac usluge trenutno sprovodi i eventualnih dodatnih mjera, čime se sprečava neopravdano ili nesrazmjerno ograničavanje tih prava i omogućava maksimalno pozitivan uticaj. Prava djeteta ili drugih korisnika na koja bi neke mjere mogle negativno uticati podrazumijevaju prava djeteta na učešće, privatnost, zaštitu ličnih podataka, slobodu izražavanja i informisanja. To je relevantno pri utvrđivanju srazmjernosti mjera. Prilikom procjene rizika uzima se u obzir „najbolji interes djeteta“ prema Konvenciji UN o pravima djeteta.

Kada su u pitanju veoma velike onlajn platforme (VLOP) i veoma veliki onlajn pretraživači (VLOSE), procjena rizika može se sprovesti i kao deo opšte procjene sistemskih rizika u skladu sa članom 34 Uredbe o digitalnim uslugama. Posrednici koji pripadaju kategorijama veoma velikih onlajn platformi (VLOP) i veoma velikih onlajn pretraživača (VLOSE) imaju obavezu da najmanje jednom godišnje vrše procjenu rizika koji obuhvataju sve sistemske rizike koji proizlaze iz dizajna ili načina funkcionisanja njihovih usluga i povezanih sistema, među kojima su i algoritamski sistemi, kao i od korišćenja njihovih usluga. Prilikom procjene rizika, između ostalog, uzimaju se u obzir stvarni i predvidljivi negativni efekti koji se odnose na zaštitu maloljetnika.³¹ To znači da veoma velike onlajn platforme i veoma veliki onlajn pretraživači treba da uzmu u obzir sposobnost maloljetnika da shvate strukturu i način njihovog funkcionisanja, kao i da shvate rizik od izlaganja potencijalno štetnom sadržaju. Oni su dužni da preduzmu mjere za zaštitu maloljetnika od sadržaja koji bi mogao naštetiti njihovom razvoju i da obezbijede alate koji

30 Takozvana 5C tipologija rizika za djecu na internetu, koja 2021. godine revidirana.

31 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 34.

omogućavaju ograničavanje pristupa takvom sadržaju, uključujući alate za provjeru uzrasta i roditeljsku kontrolu, kao i alate koji imaju za cilj pomoć maloljetnicima da upozore na zlostavljanje ili da dobiju podršku.³²

OECD je izvršio klasifikaciju rizika sa kojima se maloljetnici mogu susresti na internetu i ona je poznata kao 5C tipologija rizika za djecu u digitalnom okruženju. Navedena klasifikacija pomaže u identifikovanju rizika i obuhvata pet kategorija: rizici sadržaja, rizici ponašanja, rizici kontakata, rizici za potrošače i opšti ili međusektorski rizici.³³ Ovi rizici se mogu manifestovati kada se ne primjenjuju odgovarajuće mjere za obezbjeđivanje visokog nivoa privatnosti i bezbjednosti maloljetnika, što može dovesti do ugrožavanja dječijih prava.

Maloljetnici mogu biti izloženi sadržaju koji potencijalno može da im šteti i to su takozvani rizici sadržaja. Rizici sadržaja obuhvataju četiri komponente, sadržaj kojim se podstiče mržnja, štetan sadržaj, nezakonit sadržaj i dezinformacije. Sadržaj kojim se podstiče mržnja može biti u obliku različitih slika, riječi, video zapisa, igara, simbola ili čak pjesama kojima se vrijeđaju rasa, pol, vjerska pripadnost ili drugo obilježje žrtve. Štetan sadržaj podrazumijeva različite oblike prevara, reklame sa pornografskim sadržajem, neprijatne ili strašne vijesti ili slike i slično. Djeca mogu biti izložena sadržaju koji je nezakonit, kao što su slike ili video zapisi seksualne zloupotrebe djece, sadržaj koji promoviše ili podstiče terorizam, vršenje krivičnih djela ili nasilje. Poseban rizik predstavljaju lažne vijesti ili sadržaj koji ne odgovara istini. Navedene vrste sadržaja mogu izazvati ozbiljne negativne posljedice po mentalno i fizičko zdravlje maloljetnika.³⁴

Rizici ponašanja odnose se na ponašanja maloljetnika u digitalnom okruženju koja mogu predstavljati rizik za one prema kojima su usmjerena ali i za njih same. Za razliku od rizika sadržaja u kojima je dijete izloženo rizičnom sadržaju, najčešće pasivno, rizici ponašanja podrazumijevaju aktivno ponašanje koje doprinosi nastanku rizika. To su oblici ponašanja kojim se podstiče mržnja, kada maloljetnici objavljuju ili šalju poruke kojima vrijeđaju druge zbog njihovih osobina, rasne ili vjerske pripadnosti, izgleda, muzike koju slušaju i slično, zatim, štetno ponašanje, ako maloljetnici objavljuju ili šalju nasilan ili pornografski sadržaj, nezakonito ponašanje, ako objavljuju ili šalju teroristički sadržaj ili materijal o zlostavljanju djece i problematično ponašanje korisnika, kao što je razmjena poruka seksualne sadržine ili učešće u različitim izazovima.³⁵

Rizici kontakata nastaju kada djeca komuniciraju u digitalnom okruženju i odnose se na situacije u kojima su maloljetnici žrtve, a ne izvršioci. Rizici ove kategorije mogu se razlikovati prema tome da li su djeca izložena susretima u kojima se izražava mržnja, susretima koji mogu da naštetite malo-

32 Ibid., čl. 35.

33 Content risks, Conduct risks, Contact risks, Consumer risks i Cross-cutting risks.

34 OECD, *Children in the digital environment*, Revised typology of risks, OECD Digital economy papers, January 2021, No. 302, 7–9.

35 Ibid., 9–10.

ljetniku jer se odvijaju sa namjerom da se povrijedi maloljetnik, nezakonitim susretima koji mogu biti predmet krivičnog gonjenja ili drugim problematičnim susretima.³⁶

Maloljetnici se mogu suočiti sa rizicima kao potrošači u digitalnom okruženju. To su na primjer, marketinški rizici, kao što su različite reklamne igre, reklamiranje od strane različitih „influensera“ koje djeca prate, zatim rizici komercijalnog profilisanja na osnovu ličnih podataka koje djeca ostavljaju na digitalnim platformama, finansijski rizici, koji obuhvataju prevare ili trošenje novca bez znanja roditelja, bezbjednosni rizici i rizici vezani za kupovinu i konzumiranje droga, lijekova, alkohola i drugih nezakonitih ili opasnih proizvoda.³⁷

Međusektorski ili opšti rizici su rizici koji se protežu kroz sve kategorije rizika i smatraju se veoma problematičnim jer mogu uticati na djecu na više načina. To su rizici po privatnost, rizici napredne tehnologije i rizici po zdravlje i dobrobit djece. Rizici po privatnost odnose se prvenstveno na podatke koje maloljetnici ostavljaju na mreži, bilo svjesno, bilo bez znanja, prikupljanjem podataka putem tehnologija za praćenje, kao i podaci dobijeni analizom podataka, takozvanim profilisanjem. Rizici napredne tehnologije odnose se na nove tehnologije, kao što su vještačka inteligencija, četbotovi koji mogu pružiti štetne informacije ili se koristiti za dotjerivanje, ili upotreba biometrijskih tehnologija koje mogu dovesti do zloupotrebe, krađe identiteta i drugih uticaja na sajber bezbjednost. Rizici po zdravlje i dobrobit podrazumijevaju potencijalnu štetu po mentalno, emocionalno ili fizičko blagostanje maloljetnika. Na primjer, problemi mentalnog zdravlja povezani sa prekomjernim korišćenjem onlajn platformi, što u nekim slučajevima može dovesti do negativnih uticaja na fizičko i mentalno zdravlje i dobrobit maloljetnika, kao što su zavisnost, depresija, anksiozni poremećaji i društvena izolacija.³⁸

6. PROCJENA UZRASTA

Posebno važno pitanje za internet platforme je procjena uzrasta korisnika. Alati za procjenu uzrasta mogu pomoći pružaocima usluga da ograniče pristup korisnicima koji su mlađi od određenog uzrasta, kako bi zaštitili maloljetnike od pristupa onlajn sadržaju koji nije prikladan za njihov uzrast, kao što su igre na sreću ili pornografija, ili od izlaganja drugim rizicima. Smjernice preporučuju primjenu efikasnih metoda za provjeru uzrasta. Važno je razlikovati, s jedne strane, starosno ograničenje kojim se pristup platformi ili njenim dijelovima ograničava na korisnike mlađe ili starije od određenog uzrasta, i, s druge strane, metode koje se primjenjuju za provjeru uzrasta korisnika.³⁹

36 *Ibid.*, 10.

37 *Ibid.*, 10–13.

38 *Ibid.*, 13–19.

39 Smjernice, t. 28.

Postoji nekoliko metoda provjere uzrasta korisnika koje primjenjuju internet platforme. To su lična izjava, procjena uzrasta i metoda potvrde. Kategorija lične izjave podrazumijeva da se korisnici sami izjašnjavaju o uzrastu, bilo unošenjem datuma rođenja ili godina starosti ili izjašnjavanjem o tome da pripadaju određenoj starosnoj grupi. Opšteprihvaćen je stav da je ova metoda nepouzdana te se rijetko može koristiti. Druga kategorija odnosi se na metode procjene uzrasta kada pružalac usluge može da ustanovi da korisnik vjerovatno spada u određenu uzrasnu kategoriju.⁴⁰ Najpouzdanija metoda je metoda potvrde ili verifikacije koja se oslanja na fizičke identifikatore ili na druge izvore koji pružaju visok stepen sigurnosti u određivanju uzrasta korisnika, kao što je npr. digitalni novčanik. Procjena uzrasta trebalo bi da bude obezbjeđena od strane nezavisnih sistema, a preciznost metoda i alata koji se koriste zavise u velikoj mjeri i od primjenjene tehnologije. U svakom slučaju, prilikom primjene bilo koje metode za procjenu uzrasta neophodno je voditi računa o privatnosti korisnika.⁴¹ Iako je procjena uzrasta važna za zaštitu maloljetnika na internetu, pružaoci usluga onlajn platformi nisu dužni da obrađuju dodatne lične podatke kako bi procijenili da li je korisnik maloljetno lice ili ne.

Procjena uzrasta korisnika treba da bude shvaćena kao prvi korak u potvrđivanju prisustva djece u digitalnom svijetu. Ona nije sama sebi cilj, već sredstvo koje treba da nam pomogne da djeci bude onemogućen pristup sadržajima koji nisu primjereni njihovom uzrastu. Bez obzira na konkretnu metodu procjene, postoji nekoliko zajedničkih standarda koji bi trebalo da budu obavezni.⁴² Prvo, svi metodi procjene uzrasta korisnika treba da budu usklađeni sa principima koje predviđa Opšta uredba o zaštiti podataka. To znači da se prilikom primjene metoda procjene uzrasta od korisnika mogu tražiti samo oni podaci koji su neophodni za utvrđivanje starosti i ne smiju se čuvati niti koristiti u bilo koju svrhu. Zatim, procjena uzrasta treba da bude srazmjerna riziku i svrsi zbog koje se vrši. Ako je moguće, usluge treba da budu dizajnirane na način da budu pogodne za sve korisnike i da procjena uzrasta uopšte nije potrebna. Ako pojedine usluge predstavljaju rizik za djecu

40 Neke od metoda procjene uzrasta podrazumijevaju da korisnik skenira lice pomoću kamere kako bi se uz pomoć sistema vještačke inteligencije ustanovila starost korisnika. Druge metode obuhvataju profilisanje korisnika na osnovu njihovog ponašanja ili prepoznavanje glasa. Jedan od osnovnih nedostataka ovih metoda je što ne funkcionišu podjednako dobro sa svim korisnicima i mogu da variraju u zavisnosti od pola, uzrasta ili čak boje kože. Posebno su zabrinjavajuće metode koje koriste sisteme vještačke inteligencije za automatsko prepoznavanje ili prepoznavanje na osnovu biometrijskih podataka, budući da mogu da naruše privatnost korisnika i zaštitu podataka. Vid. S. Livingstone *et al.*, "Children's Rights and Online Age Assurance Systems", *The International Journal of Children's Rights* 32 (2024), 729.

41 Da bi se ustanovilo ko jeste ili nije dijete, potrebni su lični podaci, a pojedine metode, poput onih zasnovanih na biometriji i analitici ponašanja, mogu naročito da ugroze privatnost. Postavlja se pitanje ko dobija podatke, kako se oni koriste i pod kojim uslovima se koriste u digitalnom okruženju. Zabranjena je komercijalna upotreba ličnih podataka obrađenih u svrhu provjere uzrasta. S. Livingstone *et al.*, 735.

42 European Commission, Research report: Mapping age assurance typologies and requirements, February 2024, 37–50, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/research-report-mapping-age-assurance-typologies-and-requirements>.

onda se obično primjenju različiti nivoi obezbjeđenja za različite kategorije usluga, shodno tome šta je prikladno za djecu, a šta ne. Ukoliko je sadržaj izričito zabranjen, onda se mora koristiti striktna metoda potvrđivanja uzrasta korisnika. Sljedeći standard predviđa da metode procjene uzrasta treba da budu praktične i jednostavne za korišćenje i da ne predstavljaju preveliki teret za korisnike. Ograničavanje pristupa sadržaju na osnovu uzrasta treba da utiče pozitivno na iskustva djece u digitalnom okruženju, a ne samo da ih ograničava. Djeci treba omogućiti pristup informacijama na internetu, slobodu izražavanja, pristup obrazovnim uslugama, kao i zabavnim aktivnostima. Ograničavanje pristupa ne treba da znači isključivanje maloljetnika iz oblasti digitalnog svijeta. Platforme koje ograničavaju pristup moraju da pruže visok nivo bezbjednosti u pogledu zaštite podataka o djeci koji se prikupljaju, obrađuju, dijele i čuvaju. Takođe, važno je obezbjeđiti odgovarajuće mehanizme preispitivanja odluke, naročito ako je proces automatizovan. Na kraju, metode ograničavanja uzrasta moraju biti pristupačne i transparentne, zasnovane na poštovanju prava i na propisanim standardima.⁴³

Metode za procjenu uzrasta moraju biti primjerene i srazmjerne, te se prilikom procjene primjerenosti mjere koja se primjenjuje uzimaju u obzir sljedeći kriterijumi, preciznost, pouzdanost, otpornost, zadiranje u prava i nediskriminacija. Preciznost se odnosi na pitanje koliko je metoda za procjenu uzrasta precizna, odnosno u kojoj mjeri se može tačno utvrditi da korisnik zaista pripada određenom uzrastu. Zatim, neophodno je ustanoviti koliko je određena metoda pouzdana u praksi i da li može da se primjenjuje u različitim okolnostima, kao i koliko je jednostavno zaobići metodu. Ako maloljetnici mogu bez većih problema da zaobiđu metodu, onda se ona neće smatrati dovoljno efikasnom. Posebno je značajno pitanje koliko se određenom metodom zadire u prava korisnika jer ukoliko postoji druga metoda koja je jednako efikasna ali se njome manje zadire u prava korisnika, onda treba odabrati tu drugu metodu. Na kraju, metode ne smiju biti diskriminatorne za pojedine korisnike, već moraju biti primjerene i dostupne svim maloljetnim licima, bez obzira na razlike između njih.⁴⁴

Osim procjene uzrasta koji predviđa član 28 Uredbe o digitalnim uslugama, predviđeno je da veoma velike onlajn platforme i veoma veliki onlajn pretraživači preduzimaju ciljane mjere za zaštitu prava djeteta, koje uključuju alate za procjenu uzrasta i alate za roditeljsku kontrolu, kao i alate kojima je cilj da pomognu maloljetnicima da, prema potrebi, upozore na zlostavljanje ili da im se pruži podrška. Navedene kategorije platformi i pretraživača imaju obavezu da najmanje jednom godišnje vrše procjenu rizika, odnosno negativnog uticaja svojih usluga na zaštitu maloljetnika, kao i da ublaže uočene rizike. Mjere koje treba da primjene kako bi ublažili postojeće rizike, odnosno negativne posljedice, obuhvataju, između ostalog, provjeru uzrasta.⁴⁵

43 But how do they know it is a child? Age Assurance in the Digital World, 5Rights Foundation, October 2021, 48–53, https://5rightsfoundation.com/wp-content/uploads/2024/09/But_How_Do_They_Know_It_is_a_Child-1.pdf.

44 Smjernice, t. 49.

45 M. Ledger, *Protection of Minors: Age Assurance*, Centre on Regulation in Europe, March 2025, 8–9.

Svi posrednici koji pružaju usluge dužni su da u svojim uslovima poslovanja navedu sva ograničenja koja nameću u vezi sa korišćenjem njihove usluge. Ukoliko je posrednička usluga prvenstveno usmjerena na maloljetnike ili je oni pretežno koriste, pružalac usluge mora objasniti uslove poslovanja, tj. uslove korišćenja i sva ograničenja na način koji maloljetnici mogu da razumiju.⁴⁶ Dakle, platforme su dužne da sva ograničenja koja se odnose na uzrast korisnika navedu na jasan i razumljiv način u uslovima korišćenja.

Jedno od mogućih rješenja problema pristupanja sadržaju koji je neprikladan uzrastu može da bude registracija ili autentifikacija. Ukoliko se vrši registracija, nalozi maloljetnika moraju biti podešeni na najviši nivo zaštite. Podešavanje naloga podrazumijeva da su nalozi maloljetnika privatni kako bi lični podaci, informacije i sadržaj na društvenim mrežama ostali sakriveni. Osim toga, ograničavaju se kontakti, vidljivost objava i informacija o nalogu, onemogućava se funkcija geolokacije, pristup kameri i sl. Takođe, potrebno je ograničiti filtere koji mogu negativno uticati na izgled ili mentalno zdravlje.

7. MODERIRANJE SADRŽAJA

Jedan od praktičnih načina kako smanjiti izloženost maloljetnika sadržaju i ponašanju koje šteti njihovoj privatnosti i bezbjednosti na internetu je tzv. moderiranje ili u slobodnom prevodu uređivanje sadržaja. Platforme su dužne da objave uslove korišćenja tako da oni budu jasni i nedvosmisleni, razumljivi, jednostavni za korišćenje i moraju biti javno dostupni u lako pristupačnom i mašinski čitljivom formatu.⁴⁷ Pružaoci usluga onlajn platformi moraju u uslovima korišćenja navesti i informacije o svim ograničenjima koja nameću u vezi sa korišćenjem njihovih usluga. To su informacije o politikama, procedurama, mjerama i alatima koji se koriste u svrhu moderiranja sadržaja, zatim podaci o algoritamskom donošenju odluka i pregledu od strane čovjeka, kao i pravila postupka internog sistema za rješavanje žalbi. Pružaoci usluga onlajn platformi imaju obavezu da barem jednom godišnje objavljuju izvještaj o moderiranju sadržaja.⁴⁸ Izvještaj treba da sadrži podatke o primjenjenim mjerama u slučaju nezakonitog sadržaja ili ponašanja korisnika, pri čemu se za svaku kategoriju posrednika izričito propisuje sadržina izvještaja. U pogledu uklanjanja nezakonitog sadržaja, Uredba predviđa sistem obavještanja i djelovanja, tj. uklanjanja sadržaja. Pružaoci usluga hostinga moraju da uspostave mehanizme koji omogućavaju svakom pojedincu ili entitetu da ih obavijesti o prisustvu određenih informacija na njihovom servisu koje pojedinac ili entitet smatraju nezakonitim sadržajem. Ti mehanizmi moraju biti lako dostupni i jednostavni za korišćenje, i moraju omogućavati podnošenje obavještenja isključivo elektronskim putem. Obavještenje treba da sadrži dovoljno potkrijepljeno objašnjenje razloga zašto pojedinac ili entitet tvrdi da su predmetne informacije nezakonit sadržaj, jasnu naznaku elektronske lokacije

46 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 14, st. 3.

47 *Ibid.*, čl. 14.

48 *Ibid.*, čl. 15.

tih informacija, ime i imejl adresu pojedinca ili entiteta koji podnosi obavještenje, izjavu kojom se potvrđuje iskreno uvjerenje pojedinca ili entiteta koji podnosi obavještenje da su informacije i navodi sadržani u njemu tačni i potpuni.⁴⁹

Uredba o digitalnim uslugama takođe predviđa mehanizam koji omogućava brzo uklanjanje nelegalnog sadržaja stvaranjem takozvanih „pouzdatih prijavilaca“ (*trusted flaggers*) koji dostavljaju upozorenja o nelegalnom sadržaju ili aktivnostima pružaoциma usluga onlajn platformi, a oni zauzvrat moraju preduzeti sve neophodne tehničke i organizacione mjere kako bi osigurali da se takva upozorenja obrađuju prioritarno i da odlučuju bez nepotrebnog odlaganja.⁵⁰

Pored navedenih odredaba, Smjernice dalje razrađuju koncept moderiranja, odnosno upravljanja. Prvo, neophodno je jasno definisati šta predstavlja štetan sadržaj i štetno ponašanje za maloljetnike i to u saradnji sa maloljetnicima, civilnim društvom i nezavisnim stručnjacima, uključujući akademsku zajednicu. Informacije o štetnom sadržaju platforma treba da istakne na način da budu lako dostupne na platformi. Kada se precizira šta predstavlja štetan sadržaj, potrebno je predvidjeti pravila i postupke kojima se utvrđuje kako se otkrivaju štetni sadržaj i ponašanje i kako će se njima upravljati da bi se ograničila izloženost maloljetnika štetnom sadržaju. Sljedeći korak je procjena i preispitivanje predviđenih pravila i postupaka, naročito u kontekstu promjena i stalnog usavršavanja tehnologije. Platforma treba da obezbijedi ljudski nadzor uz primjenu automatizovanih alata za preispitivanje sadržaja koji može ugrožavati privatnost i bezbjednost maloljetnika. Timovi za moderiranje sadržaja treba da budu dobro osposobljeni i da raspolažu dovoljnim resursima, te je neophodno obezbijediti njihovu kontinuiranu obuku, a mehanizmi moderiranja moraju da funkcionišu u svako doba i u svakom trenutku, i moraju biti lako dostupni. Potrebno je uvesti nove tehnologije, interne mehanizme i preventivne mjere za smanjenje rizika od toga da će se maloljetnicima preporučiti sadržaj i ponašanje koji su štetni za njihovu privatnost i bezbjednost na internetu. Neophodno je uvesti primjenu novih tehničkih rješenja koja će spriječiti da sistemi vještačke inteligencije na platformi omogućavaju korisnicima pristup, generisanje i širenje štetnog sadržaja.⁵¹ Pravila Uredbe o moderiranju sadržaja čine se apstraktnim budući da ne postoje konkretna, specifična i jedinstvena pravila o uređivanju sadržaja u vezi sa maloljetnicima, pa stoga svaka platforma različito sprovodi odredbe o tom pitanju, što rezultira time da maloljetnici nisu efikasno zaštićeni od štetnog sadržaja na internetu, niti su zaštićeni na standardizovan način, uz postojanje rizika da se primjene čak i potpuno neadekvatne mjere.⁵² Uredba

49 *Ibid.*, čl. 16.

50 *Ibid.*, čl. 22. Primjer sadržaja koji zahtijeva hitnu reakciju je sajber nasilje ili dijeljenje intimnog sadržaja bez pristanka.

51 Smjernice, t. 72.

52 Vid. J. Fortuna, "Minors' Digital Vulnerability in the EU and the US: A Comparison between the Digital Services Act and the Kids Online Safety and Privacy Act", *Comparative Law Review* 16 (2025), 133.

o digitalnim uslugama utvrđuje opštu i apstraktnu obavezu dužne pažnje za pružaoce usluga onlajn platformi i zahtijeva od njih da preduzmu mjere za prijavljivanje ili uklanjanje nezakonitog sadržaja *ex post*.⁵³

Sistem preporučivanja igra ključnu ulogu u oblikovanju onoga što maloljetnici vide i čime se bave na mreži, budući da određuje redoslijed i prioritet informacija koje se prikazuju maloljetnicima. Platforme moraju da obzbežuju da sistemi preporučivanja ne izlažu maloljetnike štetnom ili nezakonitom sadržaju. One treba da daju prednost korisničkim preferencijama, kao što su odabrana interesovanja, a ne profilisanju ponašanja, što znači da sistem preporučivanja ne bi trebalo da se oslanja na profilisanje. Platforme koje koriste sistem preporučivanja dužne su da u uslovima koršćenja navedu parametre koji se koriste u sistemima preporučivanja, kao i opcije koje omogućavaju korisnicima da izmijene ili utiču na te parametre. Maloljetnici treba da imaju mogućnost da „resetuju“ preporučeni sadržaj i da razumiju zašto im se prikazuje određeni sadržaj. Kako bi se postigao viši nivo zaštite, pružaoce usluga onlajn platformi trebalo bi da sprovedu sljedeće mjere: testiranje i prilagođavanje dizajna i funkcionisanja sistema za preporučivanje koji je namijenjen maloljetnicima, i kontrola i osnaživanje korisnika.⁵⁴ Platforme koje koriste sistem preporučivanja trebalo bi da redovno testiraju sisteme koje primjenjuju, kako bi se poboljšala privatnost i sigurnost maloljetnika na internetu, prilikom utvrđivanja kriterijuma za vrednovanje sistema trebalo bi uzeti u obzir i posebne potrebe koje maloljetnici mogu imati, ako se sistem zasniva na obradi podataka, potrebno je ograničiti te podatke na aktivnosti maloljetnika na platformi, a ne na internetu uopšte, prilikom preporučivanja sadržaja treba voditi računa o implicitnim i izričitim signalima koje korisnici šalju, dakle o pozitivnim i negativnim preferencijama korisnika.⁵⁵ Sistem preporučivanja treba prilagoditi maloljetnicima u skladu sa procjenom rizika kako bi se spriječilo širenje nezakonitog sadržaja i ograničila izloženost potencijalno štetnom sadržaju.

8. OGLAŠAVANJE

Posebnu opasnost za maloljetnike predstavljaju poslovne prakse na internet platformama koje mogu biti manipulativne, dovesti do neželjenog trošenja ili zavisničkog ponašanja na mreži. Maloljetnici su izloženi različitim taktikama nuđenja određenih proizvoda putem oglašavanja, prodaje proizvoda, marketinga „influensera“, preporuka na osnovu korišćenja sistema vještačke inteligencije i slično. Zbog nedovoljnog iskustva, kako u realnom tako i u virtuelnom okruženju, maloljetnici su posebno osjetljivi na takve komercijalne aktivnosti na mreži, naročito ako su one personalizovane, ubjedljive ili prikrivene. Platforme moraju uzeti u obzir uzrast maloljetnika, njihovu

53 *Ibid.*, 136.

54 Smjernice, t. 62–67.

55 *Ibid.*

osjetljivost i sposobnost da kritički procijene oglašavanje koje nekad može biti prekomjerno. Komercijalni sadržaj na platformi mora biti jasno označen i prikladan za određeni uzrast, a platforme imaju obavezu da spriječe izlaganje djece štetnom sadržaju.

Opšte odredbe o nepoštenoj poslovnoj praksi koje se mogu primijeniti na prakse usmjerene na maloljetnike sadržane su u Direktivi 2005/29/EZ o nepoštenoj poslovnoj praksi. Uredba o digitalnim uslugama sadrži konkretnija pravila koja se odnose na oglašavanje. Pružaoci usluga onlajn platformi koji prikazuju oglase na svojim onlajn interfejsima moraju da obezbijede da primaoci usluge mogu da identifikuju da je informacija koja se prikazuje oglas, fizičko ili pravno lice u čije ime se oglas prikazuje ili koje je platilo za oglas, ako su u pitanju različita lica, kao i informacije o glavnim parametrima koji se koriste za određivanje primaoca kome se oglas prikazuje. Oni ne smiju da prikazuju oglase na osnovu profilisanja koristeći posebne kategorije ličnih podataka.⁵⁶ Veoma velike internet platforme i veoma veliki internet pretraživači imaju dodatne obaveze u pogledu oglašavanja budući da moraju na svom onlajn interfejsu da objave podatke o oglasima koje prikazuju tokom cijelog perioda dok prikazuju oglas i godinu dana od posljednjeg prikazivanja.⁵⁷ Pored opštih odredaba o oglašavanju, izričito je predviđeno da pružaoci usluge onlajn platformi ne smiju na svom interfejsu da prikazuju oglase zasnovane na profilisanju koristeći lične podatke primaoca usluge ako su sa razumnom sigurnošću svjesni da je primalac usluge maloljetno lice.⁵⁸

Kao što je već navedeno, profilisanje podrazumijeva proces prikupljanja podataka o korisnicima kroz njihove interakcije na različitim platformama, aplikacijama i društvenim mrežama. Profilisanje se u teoriji naziva i personalizovano ciljano oglašavanje ili bihevioralno oglašavanje, odnosno oglašavanje zasnovano na ponašanju korisnika. Postoji četiri oblika ciljanog oglašavanja, kontekstualno, geografsko, demografsko i personalizovano (bihevioralno). Kontekstualno oglašavanje odnosi se na sadržaj internet stranice ili ključne riječi koje se pretražuju, a geografsko oglašavanje ciljano prati lokaciju potrošača. Demografsko koristi podatke kao što su godine, pol, lokacija i slično, koje sami subjekti ostavljaju na primjer prilikom registracije, dok se bihevioralno oglašavanje zasniva na analizi demografskih podataka, ali i preferencija i ponašanja potrošača tokom dužeg vremenskog perioda. Za razliku od demografskog oglašavanja u kome korisnici sami ostavljaju podatke, personalizovano oglašavanje zasniva se na svim prikupljenim podacima i ponašanjima potrošača koji se analiziraju, što je naročito sporno sa stanovišta zaštite podataka budući da ne postoji saglasnost za njihovu obradu.⁵⁹ Ukoliko je takvo oglašavanje usmjereno ka djeci, onda je to posebno problematično, budući da

56 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 26.

57 *Ibid.*, čl. 39.

58 *Ibid.*, čl. 28, st. 2.

59 Više o ciljanom oglašavanju vid. L. Zard, A. Sears, "Targeted Advertising and Consumer Protection Law in the European Union", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 56, No. 3, 2023, 807–810.

djeca nisu svjesna da dijeljenje podataka ne predstavlja samo rizik po privatnost, već se može koristiti i za ostvarivanje profita.

Uredbom o digitalnim uslugama zabranjeno je oglašavanje zasnovano na profilisanju ukoliko je primalac usluge maloljetno lice, što praktično znači da je zabranjeno personalizovano ciljano oglašavanje. Međutim, to ne znači da je zabranjeno bilo koje oglašavanje maloljetnicima jer se navedeno ograničenje ne primjenjuje na aplikacije, internet stranice ili druge platforme koje već sadrže oglase. Prema tome, pružaoci digitalnih usluga mogu slobodno da „ciljaju“ takve oglase jer zabrana koju predviđa Uredba ne pokriva na primjer, kolačiće i banere za praćenje koji se pojavljuju kao oglasi na većini internet stranica.⁶⁰

U teoriji se ističe da navedena odredba ima ograničen domašaj budući da je oglašavanje zasnovano na profilisanju zabranjeno samo ako su pružaoci usluga onlajn platformi sa „razumnom sigurnošću“ uvjereni da je primalac usluge maloljetno lice.⁶¹ Standard koji se koristi podrazumijeva visok stepen vjerovatnoće da se radi o maloljetnom licu što će u praksi biti teško ustanoviti i dokazati. Platforme bi mogle lako da zaobiđu obavezu tvrdeći da nisu bile svjesne da je korisnik maloljetan, naročito ako se uzme u obzir da nemaju obavezu prikupljanja dodatnih podataka radi utvrđivanja uzrasta korisnika. Dokazivanje da platforma nije ispunila standard koji se traži će biti teško u praksi i to je nedostatak ove odredbe.⁶²

Smjernice predviđaju uvođenje dodatnih mjera koje se tiču poslovnih praksi i oglašavanja. Nedostatak iskustva maloljetnika ne smije se zloupotrijebiti već je potrebno pružiti odgovarajuću podršku uzimajući u obzir njihov uzrast i ograničenu sposobnost kritičkog preispitivanja poslovne prakse. Maloljetnici ne smiju biti izloženi štetnom i nezakonitom oglašavanju, a mjere zaštite moraju se redovno preispitivati. Neophodno je onemogućiti prekomjerno izlaganje maloljetnika komercijalnom sadržaju i sistemima vještačke inteligencije koji su integrisani u platformu i utiču na djecu ili ih podstiču na preuzimanje određenih aktivnosti. Komercijalni sadržaj mora biti jasno vidljiv, prilagođen djeci i primjeren uzrastu sa jasnom naznakom da se radi o promotivnom sadržaju. Potrebno je onemogućiti izlaganje maloljetnika marketingu i komunikaciji o proizvodima ili uslugama koji mogu negativno uticati na njihovu privatnost i bezbjednost ili imati negativne posljedice po fizičko ili mentalno zdravlje. Maloljetnici ne smiju biti izloženi skrivenim oglasima, nezavisno od toga da li ih objavljuje pružalac usluge onlajn platforme ili korisnici usluge. To može biti reklamiranje proizvoda od strane „in-

60 J. Fortuna, 119–120.

61 U hrvatskoj verziji Uredbe „Pružatelji internetskih platformi ne smiju prikazivati oglase na svojem sučelju na temelju izrade profila kako je definirana u članku 4. točki 4. Uredbe (EU) 2016/679 upotrebom osobnih podataka primatelja usluge ako s dovoljnom sigurnošću znaju da je primatelj usluge maloljetna osoba.“ U engleskoj verziji teksta koristi se izraz „aware with reasonable certainty“. Navedeni izraz treba shvatiti kao visok stepen sigurnosti ili veliku vjerovatnoću da se radi o maloljetnim licima.

62 V. Shiskova, *Navigating the Realm of Digital Technologies: The Protection of Minors under the Digital Services Act in the Era of Targeted Advertising*, Tilburg Institute for Law, Technology, and Society, Tilburg 2024, 25.

fluensera“, prezentacije proizvoda ili drugi oblici suptilne promocije koji ih mogu manipulacijom navesti da kupe proizvod. Takođe, djeca ne treba budu izložena različitim obmanjućim praksama u kojima se koriste virtualne valute, tokeni i sl., za kupovinu virtuelnih predmeta, ili se sadržaji predstavljaju kao besplatni, a onda se unutar igre ili aplikacije zahtijeva plaćanje za pristup usluzi ili njeno korišćenje. Maloljetnici ne bi trebalo da budu izloženi praksama, kao što su igre na sreću ili nagrade, koje ih mogu dovesti do prekomjerne ili neželjene potrošnje ili prekomjerne upotrebe platforme, što može dovesti do poremećaja u ponašanju ili zavisnosti. Osim toga, potrebno je ograničiti mogućnost maloljetnika da učestvuju u određenim finansijskim transakcijama ili neželjenim kupovinama bez nadzora ili odobrenja roditelja.⁶³

9. PRIJAVLJIVANJE I KORISNIČKA PODRŠKA

Pored obaveza koje Uredba o digitalnim uslugama predviđa za različite vrste onlajn platformi, a odnose se na mehanizam obavješćavanja i djelovanja,⁶⁴ pružanja obrazloženja,⁶⁵ prijavljivanja sumnji na krivična djela,⁶⁶ uspostavljanja internog sistema za žalbe⁶⁷ i vansudsko rješavanje sporova,⁶⁸ kao i pravila o pouzdanim prijaviocima,⁶⁹ Smjernice predviđaju posebne mjere koje se odnose na prijavljivanje, korisničku podršku i alate za roditeljsku kontrolu. Pružaoci usluga onlajn platformi treba da omoguće korisnicima da prijave neprikladan sadržaj, ponašanje, naloge ili sumnjive maloljetne korisnike i da ponude besplatan pristup internim sistemima za žalbe. Mehanizmi za prijavljivanje i žalbe treba da budu djelotvorni, vidljivi, prilagođeni djeci i lako dostupni i treba da omoguće maloljetnicima da prijave sadržaj, aktivnosti, lica ili grupe za koje smatraju da ne poštuju uslove poslovanja. Takođe, svim korisnicima treba omogućiti da mogu da prijave sadržaj, ponašanje ili lica koja smatraju neprimjerenim ili nepoželjnim za maloljetnike, kao i da prijave nalog za koji sumnjaju da pripada maloljetnom licu ako platforma predviđa uzrasno ograničenje i nije namijenjena djeci. Platforme treba da omoguće maloljetnicima da pružaju povratne informacije o sadržaju, ponašanju, licima ili nalogima za koje žele da im se više ne prikazuju uopšte ili da se manje prikazuju.⁷⁰

Za korisničku podršku, platforme treba da obezbijede jasno vidljive i neposredno dostupne alate koji su prilagođeni djeci, zatim, da ograniče primjenu alata za podršku koji su zasnovani na veštačkoj inteligenciji i da prikazuju

63 Smjernice, t. 69.

64 Uredba o digitalnim uslugama, čl. 16.

65 *Ibid.*, čl. 17.

66 *Ibid.*, čl. 18.

67 *Ibid.*, čl. 20.

68 *Ibid.*, čl. 21.

69 *Ibid.*, čl. 22.

70 Smjernice, t. 77.

upozorenja sa linkovima do nacionalnih linija za pomoć kada maloljetnici traže, učitavaju, stvaraju, dijele ili primaju sadržaj koji bi mogao da bude nezakonit ili štetan po njihovu privatnost i bezbjednost. Internet platforma koja sadrži funkcije za povezivanje korisnika, objavljivanje sadržaja, komunikaciju korisnika ili komentarisanje sadržaja treba da omogući maloljetnicima anonimno blokiranje i ograničavanje vrste korisnika koji mogu komentarisati njihov sadržaj.⁷¹

Pored toga, sve platforme koje su dostupne djeci treba da implementiraju alate za nadzor od strane roditelja ili staratelja. Ovi alati treba da promoviraju komunikaciju i samostalnost maloljetnika, a ne kontrolu, da budu jednostavni za korišćenje bez potrebe za otvaranjem naloga roditelja, da rade na različitim uređajima i operativnim sistemima i da maloljetnik prima jasno upozorenje u realnom vremenu kada su funkcije praćenja omogućene.⁷²

10. NACIONALNI PRAVNI OKVIR

U Republici Srbiji postoji nekoliko zakona koji neposredno ili posredno uređuju pitanje zaštite maloljetnika u pogledu određenih oblika komunikacije i medija. Zakonom o javnom informisanju i medijima uređuje se način ostvarivanja slobode javnog informisanja koja, između ostalog, obuhvata i slobodu širenja informacija i ideja preko interneta i drugih platformi. Zakon sadrži opštu odredbu o zaštiti maloljetnika kojom se predviđa da „u cilju zaštite slobodnog razvoja ličnosti maloletnika, posebno se mora voditi računa da sadržaj medija i način distribucije medija ne naškode moralnom, intelektualnom, emotivnom ili socijalnom razvoju maloletnika.“⁷³ Dakle, ovo je opšta odredba koja se odnosi na sve oblike javnog informisanja i medija, uključujući i internet. Istim zakonom predviđeno je da se na sadržaje koji se distribuiraju putem interneta primjenju odredbe posebnog zakona kojim se uređuju elektronski mediji.

Zakon o elektronskim medijima predviđa opštu obavezu pružaoca medijske usluge da preduzme sve neophodne mjere kako njegov programski sadržaj ne bi naškodio fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloljetnika. Prilikom odlučivanja o objavljivanju sadržaja ili informacija koje se odnose na maloljetnike, pružalac medijske usluge rukovodi se principom najboljeg interesa djeteta.⁷⁴ Pružalac usluge platforme za razmjenu video sadržaja je dužan da preduzme odgovarajuće mjere radi zaštite maloljetnika od programskih sadržaja, video sadržaja koje su generisali korisnici ili audiovizuelnih komercijalnih komunikacija koji bi mogli naškoditi fizičkom, men-

71 *Ibid.*, t. 78.

72 *Ibid.*, t. 81. Alati za nadzor od strane roditelja odnose se na funkcije za upravljanje podešavanjima, podešavanje ograničenja vremena provedenog ispred ekrana, pregled naloga sa kojima dijete komunicira, podešavanje naloga, podešavanje ograničenja potrošnje, ako je primjenljivo i sl.

73 Zakon o javnom informisanju i medijima, *Službeni glasnik RS*, br. 92/2023 i 51/2025, čl. 88.

74 Zakon o elektronskim medijima, *Službeni glasnik RS*, br. 92/2023 i 51/2025, čl. 64.

talnom ili moralnom razvoju maloljetnika.⁷⁵ Sadržaji koji mogu naškoditi razvoju maloljetnika obuhvataju pornografiju, scene brutalnog nasilja i drugi programski sadržaji koji mogu teško da naškode razvoju maloljetnika.⁷⁶ Ukoliko objavljuje programski sadržaj koji može da naškodi razvoju maloljetnika, pružalac medijske usluge dužan je da tehničkim mjerama kojima se vrši provjera uzrasta ili drugim tehničkim mjerama obezbijedi da maloljetnici u redovnim okolnostima neće čuti ili vidjeti takav sadržaj. Ukoliko pružalac medijske usluge korišćenjem odgovarajućih tehničkih mjera pribavi podatke o ličnosti maloljetnika, dužan je da te podatke obrađuje u skladu sa propisima o zaštiti podataka o ličnosti. Izričito se navodi da se ti podaci ne smiju obrađivati u komercijalne svrhe, kao što su direktno oglašavanje, izrada profila i ciljano bihevioralno oglašavanje.⁷⁷ Primjena Zakona o elektronskim medijima ograničena je na pružaoce usluge platforme za razmjenu video sadržaja koji imaju sjedište u Srbiji, što znači da ostale platforme ostaju van njegovog domašaja.

U širem smislu, odredbe Zakona o oglašavanju koji predviđa posebna pravila o zaštiti djece i maloljetnika⁷⁸ mogu se primjeniti u slučaju da sadržaj koji generiše korisnik sadrži audio-vizuelne komercijalne komunikacije, odnosno oglase. Takođe, u pogledu zaštite podataka o ličnosti primjenjuju se odredbe Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.⁷⁹ Zakon o informacionoj bezbednosti predviđa preduzimanje preventivnih mjera za bezbjednost i zaštitu djece na internetu putem edukacije i informisanja djece, roditelja i nastavnika o prednostima, rizicima i načinima bezbjednog korišćenja interneta.⁸⁰ Na osnovu navedenog zakona donesena je Uredba o bezbednosti i zaštiti dece pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija,⁸¹ kojom se uređuju mjere za bezbjednost i zaštitu djece na internetu kao aktivnosti od javnog interesa.

11. ZAVRŠNE NAPOMENE

Zaštita bilo kog prava i bilo koje kategorije korisnika u digitalnom okruženju nije nimalo lak zadatak, a kada su u pitanju maloljetnici, onda je to poseban izazov. Maloljetnici se tradicionalno svrstavaju u posebno osjetljive ili ranjive kategorije zbog nedovoljnog znanja i iskustva, kao i nedovršenog fizičkog, psihičkog i emocionalnog razvoja ličnosti. Uredba o digitalnim uslugama usvojena je s ciljem obezbjeđenja zaštite osnovnih prava u digital-

75 *Ibid.*, čl. 115.

76 *Ibid.*, čl. 65.

77 *Ibid.*

78 Zakon o oglašavanju, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016 i 52/2019 – dr. zakon, 21–25.

79 Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, *Službeni glasnik RS*, br. 87/2016.

80 Zakon o informacionoj bezbednosti, *Službeni glasnik RS*, br. 6/2016, 94/2017 i 77/2019, čl. 19a.

81 *Službeni glasnik RS*, br. 13/2020.

nom okruženju. Za razliku od drugih akata Evropske unije koji se posredno dotiču maloljetnika, Uredba za sada sadrži najpotpuniji okvir za zaštitu djece na internetu. Ona predviđa opštu obavezu pružalaca usluga onlajn platformi da primjene mjere za očuvanje privatnosti, bezbjednosti i zaštite maloljetnika na internetu, a dodatna uputstva za tumačenje i primjenu navedene odredbe sadržana su u Smjernicama Evropske komisije. Posrednicima se nameću obaveze koje se tiču uklanjanja štetnog sadržaja, procjene rizika, procjene uzrasta korisnika, uređivanja sadržaja i zabrane ciljanog oglašavanja zasnovanog na profilisanju. Prilikom primjene bilo koje mjere, pružaoci usluga moraju voditi računa o najvažnijem načelu, načelu najboljeg interesa djeteta.

S obzirom na činjenicu da se Uredba primjenjuje tek nešto više od godinu dana, još je rano za procjenu njenog uticaja na zaštitu privatnosti i bezbjednosti maloljetnika na internetu. Teret primjene odgovarajućih mjera je na platformama koje pružaju usluge korisnicima, kako odraslim, tako i maloljetnim. Rizici po bezbjednost u digitalnom okruženju potiču dobrim dijelom i od stalnog i ubrzanog razvoja tehnologije, a pravni odgovor na takve probleme po pravilu kasni. Ponekad se rješenje može pronaći upravo u samom problemu, finim podešavanjem tehničke strane i dostupnih alata, bez potrebe za posebnim regulisanjem. Ostaje pitanje da li su platforme i u kojoj mjeri spremne da preuzmu obaveze koje im nisu nametnute ali koje bi predstavljale njihov doprinos sigurnijem digitalnom okruženju.

LITERATURA:

- Čović Ana, *Prava deteta, evolucija, realizacija i zaštita*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2017.
- Fortuna Jacopo, "Minors' Digital Vulnerability in the EU and the US: A Comparison between the Digital Services Act and the Kids Online Safety and Privacy Act", *Comparative Law Review* 16 (2025).
- Husovec Martin, Roche Laguna Irene, *Digital Service Act: A Short Primer*, 2022, <https://ssrn.com/abstract=4153796>.
- Ivanović Svjetlana, „Sloboda izražavanja i autorsko pravo“, *Zbornik radova „Protivrječja savremenog prava“*, Istočno Sarajevo 2022.
- Ivanović Svjetlana, *Građanskopravna zaštita subjektivnih prava intelektualne svojine*, Istočno Sarajevo 2022.
- Ivanović Svjetlana, „Osvrt na novi režim odgovornosti internet posrednika za povredu autorskog prava u pravu Evropske unije“, *Intelektualna svojina i internet 2020* (ur. D. V. Popović), Beograd 2020.
- Ivanović Svjetlana, „Novine u konceptu odgovornosti posrednika za povredu autorskog i srodnih prava na internetu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, br. 80, 2018.
- Ledger Michele, *Protection of Minors: Age Assurance*, Centre on Regulation in Europe, March 2025.
- Livingstone Sonia *et al.*, *The best interests of the child in the digital environment*, Digital Futures for Children Centre, 2024.

- Livingstone Sonia *et al.*, "Children's Rights and Online Age Assurance Systems", *The International Journal of Children's Rights* 32 (2024).
- Mihajlović Ljubica, „Prava deteta u digitalnom okruženju – izazovi i standardi zaštite“, *Pravni horizonti* 5/2022.
- Popović V. Dušan, „Doprinos Uredbe EU o digitalnim uslugama transparentnijem radu onlajn posrednika“, *Usklađivanje poslovnog prava Srbije sa pravom Evropske unije – 2023* (ur. V. Radović), Beograd 2024.
- Shiskova Viktoria, *Navigating the Realm of Digital Technologies: The Protection of Minors under the Digital Services Act in the Era of Targeted Advertising*, Tilburg Institute for Law, Technology, and Society, Tilburg 2024.
- Stanković P. Miloš, Panov I. Slobodan, „Najbolji interes deteta u Porodičnom i Naslednom pravu“, *Zbornik radova „Pravo i vrijednosti“*, Istočno Sarajevo 2019.
- Zard Lex, Sears Alan, "Targeted Advertising and Consumer Protection Law in the European Union", *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 56, No. 3, 2023.

Prof. Dr. Svjetlana Ivanović

Associate Professor, University of East Sarajevo – Faculty of Law

PROTECTION OF MINORS ON THE INTERNET UNDER THE DIGITAL SERVICES ACT

Abstract: Regulation EU on a Single Market For Digital Services or Digital Services Act was adopted in 2022 and established new rules of conduct and obligations for different categories of online platforms with the aim of creating a safe digital environment. Minors are a special category of online platform users to whom the Regulation pays special attention. The subject of the research is the measures that the platforms are obliged to establish in order to protect the privacy and safety of minors on the Internet, which are primarily provided for in Article 28 of the Regulation. After a brief overview of the normative framework, the key principles of the protection of minors on the Internet are analyzed. Given that the Regulation is based on risk assessment, the risks that may threaten the minors' rights in the digital environment are singled out, and then the age assessment methods are listed. Content moderation implies the removal of harmful content based on notification, and in exceptional situations there is a possibility of an immediate reaction to the notice submitted by the "trusted flaggers". At the end, the provisions on the prohibition of targeted advertising based on the profiling of minors' personal data are analyzed.

Keywords: Digital Services Act. – Protection of minors. – Internet. – Online platforms.